

K I T E E

Kiteen kaupungin ympäristönsuojelun valvontasuunnitelma vuosille 2026-2029

Ympäristölautakunta 9.12.2025 § 81

Sisälllys

1. Johdanto	4
Valvonnan suunnitelmallisuus ja tavoitteet	4
Valvontasuunnitelman sisältövaatimukset	5
2. Kiteen ympäristöolosuhteet ja pilaantumisen vaaraa aiheuttavat toiminnot	5
Ympäristöolosuhteet	5
Yhdyskuntarakenne	6
Vesistöt ja niiden tila	6
Vesihuollon ja jätehuollon järjestäminen.....	6
Pohjavesialueet	6
Luonnonsuojelu	7
Pilaantumisen vaaraa aiheuttavat toiminnot.....	7
3. Valvottavat kohteet	8
Ympäristönsuojelulain mukaiset ympäristöluvut.....	8
Ympäristönsuojelulain mukaiset ilmoitusvelvolliset toiminnot	8
Ympäristönsuojelulain mukaiset rekisteröitävät toiminnot	9
Ympäristönsuojelulain kertaluoneista toimintaa koskeva ilmoitusmenettely	9
Muu ympäristönsuojelulain mukainen valvonta	10
Jätelain valvonta	10
Maa-aineslain valvonta	11
Vesilain valvonta	12
Vesihuoltolain valvonta.....	12
Maastoliikenne- ja vesiliikennelain valvonta	12
Merenkulun ympäristönsuojelulain valvonta.....	13
4. Toimintojen riskinarviointi	13
Toimialakohtainen riskinarviointi	13
Laitoskohtainen riskinarviointi	14
Otantamenetelmät	15
5. Valvontaohjelman laatiminen	16
6. Valvontatoimenpiteet ja valvonnan maksullisuus	17
Määräaikaistarkastus	17
Maa-aineslain mukaiset tarkastukset	17
Muut tarkastukset	17

Raporttien ja selvitysten tarkastaminen	18
Tarkkailutulosten seuranta.....	18
Hallintopakko ja tutkintapyynnot	19
Jätelain laiminlyöntimaksu.....	19
Valvontaprojektit.....	19
Lausunnot.....	19
7. Valvontaohjelman ja -suunnitelman toteutumisen arviointi	20
8. Valvonnan organisointi ja resurssit.....	20
Valvontaan käytettävissä olevat resurssit.....	21
Tehtävien priorisointi	21
Delegoinnit	22
Viranomaisten välinen yhteistyö	22

1. Johdanto

Ympäristönsuojelulain (527/2014) mukaan valvontasuunnitelman laatiminen on kunnille pakollista. Kiteen kaupungin alueelle on laadittu ensimmäinen valvontasuunnitelman vuosille 2017-2021. Valvontasuunnitelmaan kootaan tiedot alueen ympäristöoloista ja pilaantumisen vaaraa aiheuttavista toiminnoista sekä käytettävissä olevista valvonnan voimavaroista ja keinoista. Valvontasuunnitelmassa on mukana myös muun lainsäädännön (maa-aineslaki, jätelaki, vesilaki ym.) edellyttämää valvontaa. Suunnitelmassa kuvataan valvonnan järjestämisen ja riskinarvioinnin perusteet ja valvonnasta vastaavien viranomaisten yhteistyö. Suunnitelmaan ei sisällytetä esimerkiksi lupa- ja ilmoituspäätösten valmistelua, lausuntojen antamista tai neuvontaa. Valvontasuunnitelma on julkinen asiakirja, josta ympäristölautakunta tekee päätöksen.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen on valvontasuunnitelman laatimisen lisäksi laadittava luvanvaraisten ja rekisteroitävien toimintojen määräaikaistarkastuksista ja niiden muusta säännöllisestä valvonnasta valvontaohjelma. Valvontaohjelmassa kuvataan tarkemmin tiedot valvottavista kohteista ja niihin kohdistettavista säännöllisistä valvontatoimista.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi periä maksun valvontaohjelmaan perustuvista luvanvaraisten ja rekisteröityjen toimintojen määräaikaistarkastuksista ja niiden muusta valvontaohjelmaan perustuvasta säännöllisestä valvonnasta. Valvonnasta perittävistä maksuista päätetään ympäristönsuojeluviranomaisen taksassa.

Valvonnan suunnitelmallisuus ja tavoitteet

Valvontasuunnitelman ensisijaisena tavoitteena on järjestää luvanvaraisten ja rekisteröityjen toimintojen valvonta säännöllisesti ja tehokkaasti. Suunnitelmallisen valvonnan kautta saavutetaan riittävä, ennalta määritelty tarkastustiheys toiminnoille sekä varmistetaan toiminnanharjoittajien kesken tasavertainen tarkastuskäytäntö. Valvonnan tavoitteena on varmistaa lainsäädännön ja lupaehtojen noudattaminen ja sitä kautta ennaltaehkäistä ympäristön pilaantumista ja sen vaaraa. Valvonta on tehokasta, kun se kohdistetaan riskien arvioinnin perusteella haitallisimpiin suurimman riskin kohteisiin. Suunnitelmallisen valvonnan tavoitteena on tunnistaa tapaukset, joista aiheutuu vaaraa terveydelle tai ympäristölle. Samalla seurataan lupamääräysten ja päästöraja-arvojen noudattamista sekä toiminnan yleistä lainmukaisuutta. Valvontasuunnitelmassa kuvataan riskinarvioinnin ja valvonnan priorisoinnin perusteet.

Valvonnan on oltava laadukasta, säännöllistä, tehokasta ja riskinarviointiin perustuvaa. Tähän liittyy valvontatoiminnan resurssien oikea mitoitus ja tarkastuskohteiden priorisointi. Myös viranomaisten yhteistyön onnistuminen on tärkeitä. Valvontaan kuuluu valmius rikostutkinnan käynnistämiseen, kun siihen on aihetta.

Valvontasuunnitelman sisältövaatimukset

Valvontasuunnitelman sisältövaatimuksia on avattu ympäristönsuojeluasetuksen (713/2014) § 28. Asetuksen mukaan valvontasuunnitelmassa on oltava:

1. yleisluontoinen arvio ympäristön pilaantumisen riskeistä suunnitelmaan kuuluvalla alueella;
2. tieto viranomaisen valvontavastuulle kuuluvista luvanvaraisista, ilmoituksenvaraisista ja rekisteröitävistä toiminnoista luettelona tai erillisenä sähköisenä rekisterinä;
3. kuvaus menettelystä valvontaohjelman laatimiseksi;
4. tieto siitä, miten ympäristöriskien arviointi tehdään, mitä perusteita siinä käytetään ja miten se ohjaa valvontaohjelman laatimista ja valvontaa;
5. tieto siitä, käytetäänkö määräaikaistarkastusten järjestämisessä otantamenettelyä, miltä osin otantaa käytetään ja mitkä ovat otannan laatimisen perusteet;
6. kuvaus ympäristönsuojelulain 169 §:n mukaisten tarkastusten vireilletulosta ja käytöstä; jos viranomaisella ei ole asiasta tarkempaa ohjeistusta, viittaus ympäristönsuojelulain 169 ja 186 §:n mukaisiin menettelyihin on riittävä;
7. tieto valvonnan voimavaroista henkilötyövuosina ja muina valvontaa kuvaavina tunnuslukuina;
8. kuvaus viranomaisten välisestä yhteistyöstä valvonnassa.

2. Kiteen ympäristöolosuhteet ja pilaantumisen vaaraa aiheuttavat toiminnot

Ympäristöolosuhteet

Kiteen kaupungin kokonaispinta-ala on 1 724,40 km² (1.1.2013), josta vesipinta-ala on 470,81 km². Kitee on perustettu v. 1631 ja kaupungiksi Kitee tuli v. 1992. Kesälahden kunta liittyi Kiteen kaupunkiin 1.1.2013.

Alue kuuluu korkokuvaltaan ja maisemallisesti kolmeen eri maisema-alueeseen; Suur-Saimaan seutuun, Pohjois-Karjalan järviseltuun ja Laatokan-Karjalaan. Jakajana toimii toinen Salpausselkä pitkällä reunamuodostumajaksollaan, joka erottaa Kesälahdella Puruveden ja Pyhäjärven laajat vesialueet toisistaan.

Kaunista pelto-, perinne- ja luonnonmaisemaa voi nähdä mm. Kiteen itäisen sisääntuloreitin varrella Kiteenlahdessa ja Kesälahden Totkunniemessä. Nämä seudut ovat valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta.

Kunnan arvokkaimmat alueet liittyvät vesistöihin. Kiteenjärven ympäristö on Pohjois-Karjalan vanhimpia asutusalueita. Topografia on paikoin jyrkkäpiirteistä ja kasvillisuus rehevää. Rikkaat suurvedet, kuten Puruvesi, Orivesi, Karjalan Pyhäjärvi sekä Piimäjärvi laskevat vetensä Vuoksen kautta Laatokan eteläosaan ja itäpuoliset vesistöt Kiteenjokea pitkin Laatokan luoteisosaan. Suur-Saimaa, johon Orivesi ja Puruvesi kuuluvat, on Suomen runsassaarisin järvi.

Yhdyskuntarakenne

Kiteen kaupungin ominaispiirteitä ovat kunnan neljä taajamaa; Kiteen keskustaajama, Kesälahden taajama, Puhos ja Tolosenmäki, joita ympäröi maaseutu kyläyhteisöineen.

Kiteen välikulu vuoden 2024 lopussa oli 9 566. Kesäkaudella Kiteen asukasmäärä kasvaa vapaa-ajan asutuksen takia. Loma-asutus on keskittynyt erityisesti rannoille.

Työpaikkoja Kiteellä oli vuonna 2023 3 020 kpl, joista alkutuotannon työpaikkoja oli 11,4 %, jalostuksen työpaikkoja 21,8 % ja palvelujen työpaikkoja 64,8 %. Viime vuosina työpaikat alkutuotannon piirissä ovat vähentyneet ja jalostuksen ja palvelujen osalta kasvaneet.

Vesistöt ja niiden tila

Kiteellä vesipinta-alaa on noin 471 km². Suurimmat vesistöt ovat Orivesi, Karjalan Pyhäjärvi ja Puruvesi. Tärkeimmät vesistöjemme kuormittajat ovat asumisjätevedet, teollisuusjätevedet sekä hajakuormitus. Monien järvien tilaa on olennaisesti heikentänyt aikoinaan tehty vedenpinnan lasku, mikä on vähentänyt niiden kuormituksen kestävyyttä.

Pohjois-Karjalan alueelle on laadittu vesienhoidon toimenpideohjelma vuosille 2022-2027. Toimenpideohjelman mukaan valtaosa Pohjois-Karjalan tarkastelluista vesistöistä ovat erinomaisessa tai hyvässä tilassa. Kiteellä muutoksena edellisestä toimenpideohjelman vesistöjen ekologisesta luokituksesta on, että Kiteenjärven tila on laskettu hyvästä tyydyttävään luokkaan ja Ätäskö on nostettu tyydyttävästä hyvään luokkaan. Kiteellä ekologiselta tilaltaan tyydyttäväksi luokiteltiin järvistä Kiteenjärvi, Ylälampi, Juurikkajärvi, Hanelinlampi ja Puruveden Ristilahti sekä joista Juurikankanava, Lepikonjoki- Sirkkajoki, Humalajoki, Hiidenjoki, Piimäjoki ja Myllyjoki.

Vesihuollon ja jätehuollon järjestäminen

Kiteen kaupungin ja Kesälahden vesihuoltolaitokset sekä vesiosuuskunnat vastaavat toiminta-alueillaan vesihuollosta. Vedenottamoja Kiteellä on 8 kpl. Talousveden laadun valvonnasta vastaa Pohjois-Karjalan ympäristöterveys.

Jätevesihuollosta Kiteen kaupungin alueella vastaavat Kiteen kaupungin ja Kesälahden vesihuoltolaitokset sekä Kiteen Vesikunta ja Villalan jätevesiosuuskunta. Jätevedenpuhdistamoja on kolme, joista yksi sijaitsee Kiteen keskustaajamassa, yksi Puhoksessa ja yksi Kesälahdella. Keskustaajaman ja Puhoksen puhdistamon toiminnasta huolehtii Kiteen Vesikunta ja Kesälahden puhdistamon toiminnasta Kesälahden vesihuoltolaitos.

Vastuu kotitalouksien yhdyskuntajätehuollon järjestämisestä Kiteellä on Kiteen kaupungilla siltä osin kuin jätehuollon järjestäminen ei ole tuottajavastuulain alaista toimintaa. Jätteenkuljetuksen osalta koko Kiteen kaupunki kuuluu kiinteistöittäiseen jätteenkuljetuksen piiriin.

Pohjavesialueet

Kiteen alueella olevat pohjavesialueet on käyty läpi ja luokiteltu uudelleen vuonna 2019. Uuden luokittelun myötä siirryttiin vanhoista I ja II luokan pohjavesialueista luokituksiin 1 ja 2. Numeroinnin perusta pysyi samana, eli 1 luokan pohjavesialue on vedenhankintaa varten tärkeä pohjavesialue, ja luokka 2 tarkoittaa muuta vedenhankintakäyttöön soveltuvaa pohjavesialuetta. Lisäksi käyttöön otettiin merkintä E, joka

kertoo, että pohjavesialue on sellainen, jonka pohjavedestä pintavesi- tai maaekosysteemi on suoraan riippuvainen.

Kiteellä on 52 pohjavesialuetta, joista 5 kuuluu luokkaan 1, 5 luokkaan 1E, 28 pohjavesialuetta kuuluu luokkaan 2 ja 15 kuuluu luokkaan 2E. Pohjavesialueiden kokonaispinta-ala on noin 233 km². Kaikki verkoston vesi saadaan pohjavedenottamoista.

Pohjavedet ovat Kiteen kaupungin tärkeä uusiutuva luonnonvara, jonka suojelu on tärkeää. Seitsemälle luokitetulle pohjavesialueelle on laadittu vuosina 2011 ja 2013 suojelusuunnitelmat ja kuudelle riskikartoitukset.

Luonnonsuojelu

Kiteen alueella on monia luonnonsuojelualueita. Näihin kuuluu Natura 2000-alueet, yksityisten mailla olevat luonnonsuojelualueet sekä valtion mailla olevat luonnonsuojelualueet.

Pilaantumisen vaaraa aiheuttavat toiminnot

Maaperä on Pohjois-Karjalassa usein hyvin vettä läpäisevää. Maa-ainesten otto, maa- ja metsätalous, teollisuusalueet, tiesuolaus sekä vaarallisten aineiden kuljetukset, käyttö ja varastointi aiheuttavat vaaraa pinta- ja pohjavedelle sekä maaperälle. Mm. monet päätiät ja rautatie on rakennettu reunamuodostumien ja harjujen päälle. Lisäksi pilaantumiseriskiä aiheuttavat mm. huoltoasemat, korjaamot, öljysäiliöt, kaatopaikat, ampumaradat, moottoriurheiluradat, viemärit ja jätevesien imeytys maahan.

Pilaantumiseriskiä lisäävät erilaiset häiriö- ja erityistilanteet, jotka voivat aiheutua tulipaloista, sähkökatkoksista tai muista ennakoimattomista tilanteista. Onnettomuuden tai vahinkotapauksen vaikutukset ovat yleensä paikallisia.

Lupamääräyksissä pyritään antamaan tarvittavat määräykset ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi. Määräykset koskevat mm. kemikaalien käyttöä ja varastointia sekä riskinhallintaratkaisuja (kuten suojarakenteita ja niiden valvontaa), pohjaveden tarkkailua ja maaperän ja pohjaveden pilaantuneisuuden ja puhdistustarpeen selvittämistä.

Kiteellä on yhteensä 53 ympäristöluvullista laitosta. Suurimmat pilaantumisen vaaraa aiheuttavat toiminnot ovat Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten valvomia suuria tai keskisuuria yrityksiä, merkittävimpana Puhoksen teollisuusalueella sijaitsevat Hexion Oy ja Surfactor Finland Oy. Kiteen kaupungin ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltaan kuuluvia ympäristölupa- tai rekisteröintivelvollisia toimintoja on 45 kpl, jotka ovat suurimmaksi osaksi pieniä yrityksiä, kuten eläinsuojia, kivenmurskaamoja, polttonesteiden jakeluasemia, lämpökeskuksia ja jätteen hyödyntäjiä tai käsittelijöitä. Voimassa olevia maa-ainesten ottopaikkoja vuoden 2025 joulukuussa oli 31 kpl.

3. Valvottavat kohteet

Ympäristönsuojelulain mukaiset ympäristöluvat

Ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavalla toiminnalla on oltava lupa. Kunnan toimivallassa olevia ympäristöluvan vaativia toimintoja on listattu ympäristönsuojelulain liitteessä 2. Liitteessä esitettyjen toimintojen lisäksi ympäristölupa on oltava, mikäli toiminnasta saattaa aiheutua vesistön pilaantumista eikä kyse ole vesilain mukaan luvanvaraisesta hankkeesta, mikäli jätevesiä johdetaan siten, että siitä saattaa aiheutua ojan, lähteen tai noron pilaantumista tai mikäli toiminta saattaa aiheuttaa naapurisuhtelun mukaista kohtuutonta rasitusta. Tämän lisäksi osa ympäristönsuojelulain liitteessä 2 olevista rekisteröitävistä toiminnoista vaatii ympäristöluvan kun toiminta sijaitsee luokitetulla pohjavesialueella.

Kiteellä oli vuoden 2025 lopussa yhteensä 39 lupavelvollista, säännöllisen valvonnan piiriin kuuluvaa laitosta. Pääosan säännöllisen valvonnan valvontakohteista muodostavat eläinsuojat ja kivenmurskaamot.

Taulukko 1: Kunnan ympäristöluvanvaraiset toiminnot luokittain

Toimiala	Kohteiden lukumäärä
Energiantuotanto	1
Polttoaineiden valmistus taikka kemikaalien tai polttonesteiden varastointi tai käsittely	2
Malmien ja mineraalien kaivaminen tai maaperän maa-ainesten otto (kiven murskaus)	9
Elintarvikkeiden tai rehujen valmistus	1
Eläinsuojat	14
Liikenne	3
Jätteiden ammattimainen tai laitospäinen käsittely sekä jätevesien käsittely	6
Ulkona sijaitseva ampumarata	2
Muu toiminto	1
Yhteensä	39

Kiteen kaupungin alueella on 14 lupavelvollista laitosta, joiden toimivaltainen lupaviranomainen on Itä-Suomen aluehallintovirasto (1.1.2026 alkaen lupa- ja valvontavirasto). Näiden osalta ensisijainen valvontavastuu on Pohjois-Karjalan ELY-keskuksella (1.1.2026 alkaen lupa- ja valvontavirasto). Valtion ja kunnan valvontaviranomaisen toimivaltarajamuutoksen myötä vuoden 2020 alussa Pohjois-Karjalan ELY-keskukselta siirtyi yksi eläinsuoja Kiteen kaupungin ympäristönsuojeluviranomaisen valvontaan.

Ympäristönsuojelulain mukaiset ilmoitusvelvolliset toiminnot

Ympäristönsuojelulakiin on lisätty 2018 lakimuutoksen myötä yleinen ilmoitusmenettely. Yleinen ilmoitusmenettely koskee muun muassa uusia tai laajennettavia eläinsuojia, sahalaitoksia, pohjavesialueiden ulkopuolisia polttoaineiden jakeluasemia, eläintarhoja sekä ampumaratoja. Kiteen kaupungin alueella ei ole käsitelty yhtään toimintoa yleisessä ilmoitusmenettelyssä.

Ympäristönsuojelulain mukaiset rekisteröitävät toiminnat

Ympäristönsuojelulain liitteessä 2 on listattu sellaiset ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavat toiminnat, joista on tehtävä rekisteröinti-ilmoitus kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle ympäristönsuojelun tietojärjestelmään rekisteröintiä varten. Rekisteröintimenettely on lupa- ja ilmoitusmenettelyä kevyempi prosessi.

Kiteen kaupungin alueella on yhteensä 5 rekisteröityä toimintoa.

Taulukko 2: Kunnan ympäristönsuojelulain mukaiset rekisteröitävät toiminnat

Toimiala	Kohteiden lukumäärä
Energiantuotanto	1
Polttonesteiden jakeluasema	4
Mineraalituotteiden valmistus	1
Yhteensä	6

Ympäristönsuojelulain kertaluoneista toimintaa koskeva ilmoitusmenettely

Kertaluonteisiin ilmoitettaviin toimiin kuuluu ilmoituksen melua ja tärinää aiheuttavasta tilapäisestä toiminnasta (118 §), ilmoitus koeluonteisesta toiminnasta (119 §) ja ilmoitus poikkeuksellisesta tilanteesta (120 §).

Erityisen häiritsevää melua tai tärinää aiheuttavasta tilapäisestä toiminnasta tai tapahtumasta on tehtävä ilmoitus ympäristönsuojeluviranomaiselle, jonka perusteella ympäristöpäällikkö tekee viranhaltijapäätöksen. Tällaisia toimintoja on muun muassa ulkoilmatapahtumat, murskaus ja louhinta. Ilmoituksen käsittelyyn saattaa liittyä tarkastus ja jälkivalvontatarkastuksia tehdään tarvittaessa. Ympäristönsuojelu käsittelee vuosittain keskimäärin 3-5 meluilmoitusta.

Toinen ilmoitusmenettely koskee koeluonteista lyhytaikaista toimintaa, jonka tarkoituksena on kokeilla uutta tekniikkaa, raaka- tai polttoainetta, valmistus- tai polttomenetelmää tai puhdistuslaitteita taikka käsitellä jätettä laitos- tai ammattimaisesti vaikutusten, käyttökelpoisuuden tai muun seikan selvittämiseksi, on tehtävä ilmoitus kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle. Ilmoituksesta tehdään aina kirjallinen päätös. Ilmoituksen käsittelyyn kuuluu tarkastus. Päätökseen voi sisältyä raportointivelvoitteita toiminnan tuloksista tai määräyksiä hankkeen ympäristövaikutusten seurannasta. Ilmoituksia tulee Kiteelle harvakseltaan.

Viimeisenä ilmoitusmenettelyyn kuuluu onnettomuudesta, tuotantohäiriöstä tai rakennelman tai laitteen purkamisen poikkeuksellisesta tilanteesta, josta aiheutuu tai uhkaa aiheutua päästöjä tai syntyy jätettä siten, että siitä voi aiheutua ympäristön pilaantumisen vaaraa tai aiheutuu erityisiä toimia jätehuollossa. Ilmoitus poikkeuksellisesta tilanteesta voi liittyä mm. isoihin purkutöihin, joissa muodostuu paljon jätteitä, poikkeuksellisen haitallisia jätteitä tai joissa purkutyöstä voi aiheutua esimerkiksi merkittävää melu- tai pölyhaittaa. Ilmoituksista tehdään aina päätös. Kohde tarkastetaan aina ilmoituspäätöksen valmistelun yhteydessä. Päätökseen saattaa sisältyä raportointivelvoitteita kuten jätekirjanpito. Poikkeuksellisia tilanteita koskevia ilmoituksia ei ole Kiteellä käsitelty vielä yhtään.

Muu ympäristönsuojelulain mukainen valvonta

Ympäristönsuojelun valvontatehtäviin kuuluu myös ympäristönsuojelulain 169 ja 186 §:ien mukaiset poikkeustilanteet.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi antaa yksittäisiä määräyksiä pilaantumisen ehkäisemiseksi (YSL 180 §) muille kuin luvanvaraisille, ilmoitettaville tai rekisteröitävälle toiminnoille. Annettuja määräyksiä on tarpeen myös valvoa.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäviin kuuluvat vesihuoltolaitosten viemäriverkkojen ulkopuolella sijaitsevilla kiinteistöillä syntyvien talousjätevesien lupa-, valvonta ja neuvontatehtävät (YSL 16 luku). Ranta- ja pohjavesialueilla sijaitsevien jätevesijärjestelmien korjaamisen määräaika umpeutui 31.10.2019. Määräajan päätyttyä on edelleen kiinteistöjä, joiden jätevesijärjestelmät eivät täytä lainsäädännön vaatimuksia. Valvontatoimet kohdistetaan luokitetuilla pohjavesialueilla sekä ranta-alueilla sijaitsevien kiinteistöihin. Kiteen ympäristötoimi ja rakennusvalvonta ovat sopineet käytännöstä, jossa rakennusvalvonta pyytää lausuntoa ympäristötoimelta vireillä olevista lupahakemuksista.

Lannan käsittelyn ja varastoinnin valvontaa toteutetaan ns. nitraattiasetuksen (1250/2014) mukaisesti. Lannan varastoinnista aumassa ja lannan levityksestä poikkeustilanteissa on tehtävä ilmoitus kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle. Ilmoitusten mukainen toiminta tarkastetaan tarvittaessa. Lisäksi eläinsuojien, jotka eivät ole ympäristöluvanvaraisia, valvontaa tehdään mm. muiden viranomaisten sekä yleisöilmoitusten perusteella. Lannan aumausilmoituksia käsitellään vuosittain noin 5-8 kpl. Ilmoitusten johdosta ei tehdä viranhaltijapäätöstä.

Kiteen kaupungin alueella on hyväksytty ympäristönsuojelulain nojalla annettavat ympäristönsuojelumääräykset. Ympäristönsuojelumääräysten mukaiseen valvontaan kuuluu mm. jätevesien käsittely, meluntorjunta, vesien ja ilmansuojelu sekä kemikaalien käsittely. Ympäristönsuojelumääräyksistä voidaan hakea lupaa poiketa. Poikkeamishakemukset tarkastetaan ja tarvittaessa pyydetään lisäselvityksiä ennen poikkeamisen hyväksymistä. Poikkeamisesta päättää ympäristölautakunta. Tarkastuskäynnin tarve arvioidaan tapauskohtaisesti.

Lisäksi ympäristönsuojelumääräyksissä on määrätty ilmoitusvelvollisuus nestemäisten lannoitteiden levittämisestä pohjavesialueella olevalle pellolle. Valvontailmoitukset käsitellään pääasiallisesti toimistotyönä kirjallisen aineiston ja asiakkaan kanssa käydyn neuvottelun perusteella.

Jätelain valvonta

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle kuuluu jätelain (646/2011) nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamisen valvonta. Yleinen valvontavastuu on yhteinen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kanssa.

Jätelain nojalla valvottavien toimintojen mukaisessa valvonnassa noudatetaan soveltuvin osin ympäristölupavelvollisten toimintojen valvontakeinoja ja -menettelyjä. Jätelain nojalla tehtävän valvonnan keinoja ovat mm. toiminnanharjoittajan lähettämät raportit ja seurannat sekä jätteiden vastaanottajien ja käsittelijöiden raportoinnin seuraaminen.

Jätelain 100 §:n mukaan jätteen ammattimaista keräystoimintaa harjoittavan on tehtävä ilmoitus kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle toiminnan merkitsemiseksi jätehuoltorekisteriin. Ilmoitusta ei tarvitse tehdä, mikäli toiminnalla on ympäristölupa.

Kiteen alueella on tehty jätelain mukaisia rekisteröintejä 4 kappaletta. Jätelain mukaan valvontaviranomaisen on määräajoin tarkastettava jätteen ammattimaista keräystä harjoittavan toiminnanharjoittajan toiminta. Tarkastustarpeen arviointiin vaikuttaa mm. toiminnan laajuus, kerättävät jättejakeet ja toiminnasta aiheutuva pilaantumisen vaara. Tämän lisäksi valvontaa tehdään haittailmoitusten perusteella.

Jätelain 124 §:n mukaan valvontaviranomaisen on määräajoin tarkastettava sellaiset laitokset ja yritykset, joiden toiminnassa syntyy vaarallista jätettä. Kiteen kaupungin alueella on kartoitettu alustavasti yrityksiä, joiden toiminnasta syntyy vaarallista jätettä. Yrityksiä arvioidaan olevan noin 50 kappaletta. Kattavaa rekisteriä ei kuitenkaan vielä ole laadittu. Vaarallisia jätteitä tuottavia toimintoja tarkastetaan ainoastaan projektiluonteisesti.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle kuuluva jätelain yleinen valvonta kohdistuu muun muassa jätehuoltoon liittymisen valvontaan, jätehuoltomääräysten valvontaan ja roskaantumisasioihin. Jätelain perusteella kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi antaa ei-luvanvaraista toimintaa koskevan yksittäisen määräyksen (JL 125 §) roskaantumisen ehkäisemiseksi tai jätehuollon asianmukaisuuden varmistamiseksi. Määräyksen antaminen soveltuu tilanteisiin, joissa ei suoraan ole annettu yleistä säännöstä tai määräystä, jota vastaan olisi toimittu, mutta toiminta ei kuitenkaan ole jätelain tavoitteiden mukaista. Yksittäisen määräyksen antaminen on luonteeltaan hallintopakkoa kevyempi toimenpide. Mikäli yksittäinen määräys annetaan, viranomainen myös valvoo sitä.

Roskaamisasiat tulevat viranomaisen tietoon yleensä haittailmoitusten perusteella. Usein tilanteen selvittämiseksi kohteeseen tehdään tarkastus. Roskaamisilmoituksia käsitellään vuosittain 5-10 kappaletta.

Maa-aineslain valvonta

Maa-aineslain (555/1981) 14 §:n mukaan maa-aineslain noudattamista valvoo kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Voimassa olevia maa-aineslupia Kiteellä on 31 kpl. Ottoalueita on ympäri Kiteetä ja niistä 17 kpl sijoittuu luokitetulle pohjavesialueelle.

Maa-ainesasetuksen (926/2005) 7 §:n mukaan valvontaviranomaisen tai sen määräämän viranhaltijan on suoritettava tarkastus riittävän usein toiminnan seuraamiseksi ottaen huomioon luvan saajan järjestämä omavalvonta ja asiantuntemus sekä ottamistoiminnan laatu ja laajuus. Tarkastus on suoritettava lisäksi maa-ainesluvan haltijan, asianosaisten tai muiden perusteltujen vaatimusten vuoksi, jollei tarkastusta ole pidettävä ilmeisen tarpeettomana. Kun maa-ainesten ottaminen on päättynyt tai luvan voimassaoloaika kulunut umpeen, on alueella toimitettava lopputarkastus valvontaviranomaisen määräämällä tavalla, jollei luvassa ole toisin määrätty. Maa-ainesluvan haltijan on ilmoitettava ottamisen päättymisestä valvontaviranomaiselle lopputarkastuksen pitämistä varten.

Maa-aineslain 23a §:n mukaan maa-ainesluvan haltijan tulee vuosittain 31.1. mennessä ilmoittaa lupaviranomaiselle otetun maa-aineksen määrä ja laatu. Toiminnanharjoittajat ilmoittavat tiedot suoraan valtakunnalliseen NOTTO-tietokantaan.

Maa-ainesvalvontaa suoritetaan kerran vuodessa. Ennen ottamistoiminnan aloittamista suoritetaan tarvittaessa aloitustarkastus ja ottotoiminnan päätyttyä lopputarkastus. Valvonnasta peritään kerran vuodessa maa-ainestaksan mukainen valvontamaksu. Valvontamaksua ei kuitenkaan peritä, mikäli toiminnanharjoittaja on ilmoittanut, ettei

maa-aineksia oteta kyseisenä vuonna. Tällöin ei myöskään suoriteta varsinaista tarkastusta.

Maa-aineslain 23a §:n mukaan kotitarveotosta tulee tehdä ilmoitus, josta käy ilmi ottamispaikan sijainti ja arvioitu ottamisen laajuus silloin, kun maa-aineksia otetaan enemmän kuin 500 k-m³. Kotitarveotopaikkoja, joista on tehty ilmoitus, on Kiteellä noin 29 kpl. Ilmoituksia viime vuosina Kiteellä on tullut hyvin harvakseltaan. Kotitarveoton valvontaa suoritetaan projektinluonteisesti.

Vesilain valvonta

Vesilaille säädellään erilaisia vesitaloushankkeita, kuten vesien käyttöä, vesistö rakentamista, uittoa, ojitusta, vesistöjärjestelyjä ja veden ottamista. Vesilain mukainen lupaviranomainen on Itä-Suomen aluehallintovirasto (1.1.2026 alkaen lupa- ja valvontavirasto.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen valvoo vesilain (587/2011) ja sen nojalla annettujen päätösten ja määräysten noudattamista. Tämä valvontatehtävä on rinnakkainen valtion valvontaviranomaisen kanssa. Valtion ja kunnan viranomaisten toimivalta on pääosin jakamatonta, menettelyistä sovitaan tapauskohtaisesti.

Vesilain mukaisesti kunnan ympäristönsuojeluviranomainen käsittelee ojitusta koskevat erimielisyydet, jotka eivät edellytä lupaa eikä niitä käsitellä ojitustoimituksessa. Edellytyksenä on, että erimielisyydet koskevat ojan tekemistä toisen maalle tai toisen yksityisen tien poikki, ojan suunnan muuttamista, veden johtamisesta toisen maalla olevaan ojaan tai puroon tai muu vastaava syy. Ojitusta koskevat asiat tulevat kunnan ympäristönsuojeluviranomaiseen vireille yleensä asianosaisten kirjallisesta vireillepanosta. Näitä tapauksia tulee käsiteltäväksi hyvin harvoin.

Vesihuoltolain valvonta

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen toimii vesihuoltolain (119/2001) mukaisena valvontaviranomaisena. Tehtävänä on valvoa vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella sijaitsevien kiinteistöjen liittymistä vesihuoltolaitoksen viemäriin ja vesijohtoon sekä käsitellä lain 11 §:n tai 17c §:n mukaisia vapautushakemuksia.

Vesihuoltolaitosten toiminta-alueilla on arviolta satoja kiinteistöjä, jotka eivät ole liittyneet vesi- ja/tai viemäriverkostoon, mutta jotka eivät myöskään ole hakeneet liittymisvelvollisuudesta vapautusta. Ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävänä on tarvittaessa määrättävä kiinteistö liittymään verkostoon tai hakemaan vapautusta liittymisvelvollisuudesta.

Maastoliikenne- ja vesiliikennelain valvonta

Maastoliikennelain (1710/1995) toimeenpano ja lain noudattamisen ylin valvonta kuuluvat ympäristöministeriölle. Lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten yleinen valvonta kuuluvat valtion valvontaviranomaiselle ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle. Kunnan tehtäviin kuuluvat muun muassa moottorikelkkareittisuunnitelmien hyväksyminen ja niiden valvonta sekä lupien myöntäminen moottoriajoneuvokilpailuihin ja -harjoituksiin sekä niiden valvonta.

Vesiliikennelain (436/1996) mukaan moottorikäyttöisellä vesikulkuneuvolla suoritettavien kilpailujen tai harjoitusten toistuvaan tai pysyvään järjestämiseen samalla

vesialueella on haettava kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen lupa. Näiden luvanvaraisten toimintojen valvonta kuuluu kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle.

Maastoliikenne- ja vesiliikennelain mukaisia tapauksia tulee käsittelyyn harvoin.

Merenkulun ympäristönsuojelulain valvonta

Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen hyväksyy merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) mukaisen huvivenesataman jätehuoltosuunnitelman. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäviin kuuluu myös kunnan hyväksymien satamaa koskevien jätehuoltomääräysten valvonta. Huvivenesatamat tarkastetaan rekisteröinnin yhteydessä ja tarvittaessa esimerkiksi muutosten yhteydessä. Huvivenesatamien tarkastuksia suoritetaan erillisen harkinnan mukaan. Kiteellä näitä kohteita on yksi.

4. Toimintojen riskinarviointi

Ympäristönsuojelulain 168 §:n mukaisesti määräaikaistarkastusten tarkastuskohteet ja -tiheydet tulee perustua riskinarviointiin. Riskin merkittävyyteen vaikuttaa riskin toteutumisen todennäköisyys ja seurausten vakavuus. Mitä suuremman riskin toiminta ympäristölle aiheuttaa, sitä tiiviimmin sitä on valvottava. Perusteellisessa riskinarvioinnissa huomioidaan sekä toimialakohtaiset riskit että laitospaikoittaiset riskit. Laitospaikoittainen riskinarviointi sisältää toiminta- ja sijaintiriskien arvioinnin.

Toimialakohtainen riskinarviointi

Toimialakohtaisessa riskinarvioinnissa tunnistettiin erilaisten toiminnoista aiheutuvat ympäristöriskit, joita ovat:

- päästöt ilmaan,
- melu ja värinä,
- viemäriin johdettavat jätevedet,
- vesistöön johdettavat jätevedet,
- muodostuvat jätteet,
- päästöt maaperään ja pohjaveteen,
- roskaantuminen ja epäsiisteys,
- vaarallisten aineiden määrä sekä
- onnettomuuksia ja häiriöpäästöjen riski.

Ympäristöriskin olemassaolo ja sen merkittävyys pisteytettiin asteikolla 0-3, jossa 0 on ei riskiä (toiminnalla ei ole ympäristövaikutuksia) ja 3 on merkittävä riski (aiheuttaa vaaraa terveydelle tai merkittävää ympäristön pilaantumista). Saadun riskipisteytyksen pohjalta toimialat sijoittuvat neljään eri valvontaluokkaan, joiden tarkastustiheys vaihtelee vuodesta kahdeksaan vuoteen.

Taulukko 3: Valvontaluokat

Pisteet (toimiala)	Valvontaluokka	Valvontatiheys
yli 15	I	kerran vuodessa
10-14	II	kerran 3 vuodessa
5-9	III	kerran 5 vuodessa
0-4	IV	kerran 8 vuodessa

Riskinarvioinnin perusteella saadut toimialakohtaiset valvontaluokat ovat esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4: Toimialakohtaiset valvontaluokat

Valvontaluokka II valvontatiheys 3 vuotta	Valvontaluokka III Valvontatiheys 5 vuotta	Valvontaluokka IV Valvontatiheys 8 vuotta
Polttonesteiden jake- luasemat	energiantuotanto	elintarvikkeiden tai rehujen valmistus
kivenmurskaus*	mineraalituotteiden valmistus	
jätteiden ammattimai- nen käsittely	eläinsuojat	
	moottoriradat	
	ampumaradat	
	Muu toiminto, NaapL 19 §	

*poikkeuksen riskinarviointiin tekevät kiviainestuotannon toimialaan kuuluvat laitokset, kuten kivenmurskaamot, jotka tarkastetaan 1-3 vuoden välein, eli aina silloin kun kohteessa on toimintajakso menossa.

Laitoskohtainen riskinarviointi

Laitoskohtainen riskinarvio on tehty kaikille lupa-, ilmoitus- ja rekisteröintivelvollisille toimintoille. Laitoskohtaisessa riskinarviossa arvioidaan toiminnasta aiheutuvia riskejä laitoksen sijainnin ja toiminnan näkökulmasta alla. Toiminnan sijoittuminen luokitellulle pohjavesialueelle tai vesistön läheisyyteen (alle 150 m) on katsottu riskiksi, samoin sijoittuminen alle 500 metrin etäisyydelle asutuksesta tai muista häiriintyvistä kohteista. Toimintariskeissä riskiksi on tunnistettu mm. toiminnan laajuus, laitteiden ja tilojen ikä (yli 10 v.), kemikaalien määrä ja varastointi sekä toteutuneen valvontahistorian näkökulmasta lupamääräysten noudattaminen sekä häiriöilmoitusten määrä. Tarkempi listaus sijainti- ja toimintariskeistä on esitetty taulukossa 5.

Taulukko 5: laitoskohtainen riskinarviointi

Sijaintiriski
asutuksen/loma-asutuksen läheisyys (alle 500 m)
vaikutuspiirissä olevat muut herkätkohteet (koulut, sairaalat, luonnon-suojelu- ja virkistysalueet)
sijainti pohjavesialueella
sijainti vesistön äärellä (alle 150 m)
Toimintariski
toiminnan laajuus (toiminnan suuruus/vilkkaus, vaikutukset ulottuvat yli 1 km päähän)
tilat ja laitteet (ikä)
kemikaalien määrä ja varastointi
valvontahistoria (lupamääräysten noudattaminen ja häiriöilmoitukset)

Pisteitä annetaan joka kohdassa 0 tai 1. 0 tarkoittaa, että riskiä ei ole katsottu olevan tai aiheutuvan ja luku 1 tarkoittaa sitä, että riskin olemassaolo on tunnistettu.

Laitoskohteiseen pistemäärään lisätään toimialakohtaiset riskipisteet ja yhteenlasketujen pistemäärien perusteella saadaan valvontaluokka taulukon 6 mukaisesti.

Taulukko 6: valvontaluokan määrittely

Pisteet (toimiala)	Valvontaluokka	Valvontatiheys
yli 23	I	kerran vuodessa
16-22	II	kerran 3 vuodessa
9-15	III	kerran 5 vuodessa
0-8	IV	kerran 8 vuodessa

Laitoskohtaista riskinarviointia arvioidaan jokaisen määräaikaistarkastuksen yhteydessä. Valvontatiheyttä voidaan harventaa tai tihentää riippuen siitä minkälaisia havaintoja kohteesta tehdään. Esimerkiksi tilanteessa, jossa toiminnanharjoittajan oma valvonta toimii eikä toiminnassa ole ollut huomautettavaa valvontatiheyttä voidaan harventaa. Jos taasen toiminnanharjoittajalla on virheitä/puuttuvia vuosiraportteja tai yleistä huolimattomuutta omassa toiminnassaan on perusteltua nostaa valvontatiheyttä.

Otantamenetelmät

Määräaikaistarkastusten ajankohdat voidaan määrittää myös erilaisilla otantamenetelmyillä. Otantaryhmät voivat olla muun muassa toimialaryhmiä, riskiperusteisesti valikoiduja ryhmiä, muita ennakolta määriteltyjä ryhmiä tai otanta voidaan tehdä puhtaan satunnaisotantana.

Otanta käytetään vaarallista jätettä tuottavien (JL 124 §) ja jätelain 100 §:n perusteella rekisteröityneiden yritysten säännölliseen tarkastamiseen. Otanta kohdistetaan tietyn toimialan kohteisiin.

5. Valvontaohjelman laatiminen

Valvontaohjelma koostuu yhteenvedosta ja ympäristönsuojelun sisäiseen käyttöön tarkoitettuun kohde- ja toimenpidetaulukosta, joka on valvojan keskeinen työkalu. Valvontaohjelmaan kuvataan suunnitellut valvontatoimenpiteet tulevalle ohjelmakaudelle. Valvontaohjelma sisältää tiedot kaikista toteutettavista luvanvaraisten ja rekisteröitävien toimintojen määräaikaistarkastuksista sekä niiden muista säännöllisen valvonnan toimenpiteistä. Siinä esitetään suunnitelma toteutettavasta säännöllisestä valvonnasta ja sen kohdentamisesta, kuten luvanvaraisten ja rekisteröitävien toimintojen määräaikaistarkastuksista sekä laitosten tarkkailutulosten ja vuosiraporttien tarkastamisesta. Valvontaohjelmassa esitetään myös arvio edellisen vuoden valvonnan toteutumisesta. Valvontaohjelmaan merkitään tiedot kaikista luvanvaraisista ja rekisteröintivelvollisista toiminnoista, vaikka toimintaa harjoitettaisiin vielä siirtymäsäännösten perusteella aiemman luvan tai oikeuden perusteella.

Valvontaohjelma laaditaan vuosittain, ja se pidetään uusien ja poistuvien luvanvaraisten toimintojen osalta jatkuvasti ajan tasalla. Valvontaohjelman yhteenvedon osalta valvontaohjelma on julkinen asiakirja. Ympäristölautakunta vahvistaa vuoden lopussa tai seuraavan toimintavuoden alussa valvontaohjelman seuraavalle vuodelle. Valvontaohjelmasta päättäminen voidaan myös delegoida viranhaltijalle. Valvontaohjelman toimenpide- ja kohdeluettelo ei julkaista. Toiminnanharjoittajalle ilmoitetaan oma valvontaluokka sekä perusteet sen määräytymiselle.

Valvontakohteet on koottu kohdekohtaisesti jaettuina lainsäädännön ja valvontatyyppin mukaisiin ryhmiin. Valvontaohjelma koostuu ympäristönsuojelulain lupalaitosten, ympäristönsuojelulain ilmoitusvelvollisten laitosten, ympäristönsuojelulain rekisteröitävien toimintojen, maa-aineslain valvontakohteiden, jätelain säännöllisen valvonnan kohteiden, merenkulun ympäristönsuojelun sekä vesilain valvontakohteiden valvonnan vuosisuunnitelmista.

Ympäristönsuojelulain mukainen säännöllinen valvonta koostuu laitoskohtaisesta luettelosta, jossa on esitetty suunnitellut määräaikaistarkastukset sekä tarkkailu- ja raportointivelvoitteet. Määräaikaistarkastusten tiheys perustuu laitoskohtaiseen riskinarviointiin.

Maa-aineslain valvontakohteet on koottu laitoskohtaisesti, ja niihin tehdään valvontatarkastukset vuosittain. Maa-aineslain valvonnasta laskutetaan maa-ainestaksan mukaiset vuosimaksut ja erityiset valvontamaksut.

Jätelain säännöllisen valvonnan kohteet sisältävät jätelain 100 §:n mukaisesti rekisteröidyt jätteen kerääjät ja toiminnot, joissa muodostuu merkittäviä määriä vaarallisia jätteitä. Tiedot toiminnoista, joissa muodostuu vaarallisia jätteitä, ovat osin puutteelliset ja niitä tarkennetaan käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Jätelain säännöllistä valvontaa kohdennetaan riskiperusteisesti toimintoihin, joissa muodostuu erityisen paljon vaarallisia jätteitä, tai joita sijaintinsa tai toiminnan laadun vuoksi voidaan pitää riskikohteina.

Vesilain valvontaa tehdään kunnissa lähinnä vireillepanojen perusteella. Vesilain mukaisten lupien valvonta on pääsääntöisesti 1.1.2026 alkaen lupa- ja valvontaviraston vastuulla.

6. Valvontatoimenpiteet ja valvonnan maksullisuus

Määräaikaistarkastus

Keskeisin suunnitelmallisen valvonnan keino on ympäristöluvallisissa ja rekisteröitävissä kohteissa tehtävä määräaikaistarkastus. Määräaikaistarkastusten tiheys on määritetty ympäristöriskien järjestelmällisen arvioinnin perusteella. Tällöin on huomioitu toiminnan mahdolliset ja tosiasialliset vaikutukset ihmisen terveyteen ja ympäristöön. Samalla on huomioitu päästöt, onnettomuuden riski sekä paikallisen ympäristön herkkyys. Ympäristölupalaitosten ja rekisteröitävän toiminnan määräaikaistarkastukset ovat maksullisia ja ne sovitaan lähtökohtaisesti aina etukäteen. Tarkastuksen suorittaminen vaatii etukäteisvalmisteluina mm. laitoksen lupapäätökseen, tehtyihin tarkkailuihin sekä aiempaan valvontahistoriaan tutustumisen. Uusille lupavelvollisille kohteille tehdään ensimmäinen tarkastus toiminnan aloittamisen yhteydessä. Tarkastuksessa on tärkeää varmistaa luvan antamisen edellytysten täytyminen.

Määräaikaistarkastuksessa käydään läpi ainakin seuraavat asiat:

- tarkastuksen tavoite, peruste ja maksullisuus
- toiminnan luvan mukaisuus (tuotantomäärät ja lajit, ottamistoiminnan laajuus, toiminta- ja käyntiajat, raaka- ja polttoaineet, tekniset rakenteet ja teknologinen toteutus, suojarakenteet, määrätyt selvitykset, vastuuhenkilöt)
- päästöt ja jätteet (luvanmukaisuus, muutokset ympäristövaikutuksissa, vertailu parhaaseen saatavilla olevaan tekniikkaan, poikkeukselliset tilanteet ja varautuminen niihin, jätteiden toimituspaikat)
- päästöjen seurantajärjestelmien toimivuus (esim. öljynerotuskaivojen hälytysjärjestelmä toimivuus)
- tarkkailut, kirjanpito ja raportointi (käyttö- ja päästötarkkailu, laitteiden toimivuuden ja niiden kunnossapitojärjestelmien toimivuuden tarkastaminen, ympäristövaikutukset ja niiden tarkkailun asianmukaisuus)
- toiminnan tulevan kehityksen arviointi (toiminnanharjoittajan suunnitelmat, lainsäädännön muutokset)
- luvan tarkistamistarve (edellyttävätkö mahdolliset muutokset toiminnassa tarkistamista)
- mahdolliset toimintaa koskevat valitukset
- tarvittavista jatkotoimista sopiminen (määräajan antaminen ja toiminnanharjoittaja ilmoittaa toteuttamisesta valvojalle).

Maa-ainelain mukaiset tarkastukset

Ennen ottotoimintaan ryhtymistä alueella suoritetaan tarvittaessa alkutarkastus. Ottotoiminnan aikana alueelle tehdään tarkastus vähintään kerran vuodessa. Lopputarkastus suoritetaan alueella, kun ottotoiminta on päättynyt ja kaikki maisemointityöt on suoritettu. Lopputarkastuksessa varmistetaan, että maisemointi on ollut asianmukaista. Maisemoinnissa kiinnitetään huomiota luiskien turvallisuuteen, maisemaan sopivuuteen sekä istutuksien toteutukseen.

Maa-ainesten ottotoiminnan valvomisen voi edellyttää ulkopuolelta tilattavan asiantuntijan tarkistusmittausta ottoalueen laajuuden ja -tason varmistamiseksi.

Muut tarkastukset

Tarkastaminen on ympäristönsuojeluviranomaiselle keskeinen asian selvittämisen keino. Kaikki ympäristönsuojeluviranomaisen tekemät tarkastukset eivät kuitenkaan

ole suunnitelmallisia. Tarkastuksia tehdään myös aiemmin havaittujen epäkohtien korjaamiseksi sekä valitusten ja yleisöilmoitusten perusteella. Tarkastus on pääsääntöisesti tarpeen tehdä ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavan onnettomuuden, haitasta tehdyn ilmoituksen, luvan noudattamatta jättämisen tai muun vastaavan seikan vuoksi. Nämä tarkastukset ovat ensivaiheessa maksuttomia. Hallintopakopäätöksen valvomiseksi tehty tarkastus on kuitenkin maksullinen.

Raporttien ja selvitysten tarkastaminen

Lupapäätökset voivat sisältää lisäselvitysten tekemiseen velvoittavia lupamääräyksiä, joihin on yleensä liitetty myös määräaika. Näiden selvitysten valvonta on tärkeä osa lupavalvontaa. Valvonta koostuu määräajan noudattamisen valvonnasta sekä selvitysten riittävyuden arvioinnista. Selvitysten perusteella harkitaan, tarvitaanko jatkotoimenpiteitä.

Ympäristölupapäätöksiin liittyy yleensä toiminnan vuosiraportointivelvollisuus. Raportoinnilla ei ole standardimuotoa, se toteutetaan vapaamuotoisena. Vuosiraportti on yleensä edellytetty toimittamaan seuraavan vuoden helmi-maaliskuussa. Vuosiraportin tarkastaminen on osa ympäristönsuojelulain maksullista valvontaa.

Jos vuosiraportit eivät ole tulleet määräaikaan mennessä tai ne ovat puutteellisia, pyytää ympäristönsuojelu puuttuvat raportit tai tiedot luvan haltijoilta puhelimitse, sähköpostilla ja tarvittaessa kehotuskirjeellä. Vuosiraportit tarkistetaan ja niiden perusteella arvioidaan toiminnan luvanmukaisuus sekä jatkovalvonnan tarve. Tarvittaessa toiminnanharjoittajalta voidaan pyytää lisätietoa raportissa esitetyistä asioista. Tarkastuksen jälkeen vuosiraportti viedään tiedoksi ympäristölautakunnalle. Raportin käsitteystä ilmoitetaan toiminnanharjoittajalle joko sähköpostitse tai kirjeitse.

Kaikissa luvissa ei ole vuosiraportointivelvoitetta. Tällainen määräys puuttuu osassa vanhoja lupapäätöksiä. Niiden osalta valvontaviranomainen voi erikseen pyytää toimittamaan vuosiraportointia vastaavia tietoja.

Kunnan ympäristölupaviranomaisen hyväksymien ympäristölupien vuosiraporttien lisäksi ympäristönsuojelu käy läpi aluehallintoviraston luvittamien ja ELY-keskuksen valvomien laitosten vuosiraportteja.

Tarkkailutulosten seuranta

Toiminnanharjoittaja saatetaan vuosiraporttien lisäksi velvoittaa ympäristöluvassa suoritettamaan toiminnan päästö- ja vaikutustarkkailua esim. pinta- ja pohjavesinäytteenoton, savukaasumittausten tai melumittausten avulla. Tulokset veloitetaan toimittamaan valvontaviranomaiselle tarkistettavaksi välittömästi niiden valmistuttua tai yhteenvedona esim. vuosiraportin yhteydessä. Tarkkailuraportit tarkastetaan niiden saatuttua. Tarkkailutuloksia verrataan luvan ehtoihin, yleisiin raja- tai ohjearvoihin sekä aiempiin tarkkailutuloksiin. Jos raja-arvot ylittyvät tai tarkkailutuloksissa havaitaan olennaisia muutoksia huonompaan, ryhdytään tarpeellisiin valvontatoimiin. Vuosiraportin tarkastamisen yhteydessä varmistetaan myös, että edellisen vuoden tarkkailutulokset on toimitettu asianmukaisesti. Tarvittaessa ryhdytään valvontatoimenpiteisiin tarkkailutulosten saamiseksi. Ympäristöluvanvaraisten ja rekisteröitävien toimintojen tarkkailutulosten tarkastaminen on osa ympäristönsuojelulain maksullista valvontaa.

Hallintopakko ja tutkintapyynnöt

Laadukas ja tehokas valvonta edellyttää, että viranomainen käynnistää ongelman havaittuaan korjaavat valvontatoimet. Asian käsittelyä jatketaan, kunnes tilanne on saatu hyväksyttävällä tavalla korjaantumaan. Kiireellisessä tapauksessa voi valvontaviranomainen keskeyttää toiminnan väliaikaisesti ympäristönsuojelulain 182 § nojalla tai antaa toimintaa rajoittavan määräyksen. Nämä tilanteet on tuotava viivytyksettä tiedoksi ja käsiteltäväksi ympäristönsuojeluviranomaisena toimivalle lautakunnalle.

Hallintopakkoprosessi alkaa yleensä kehotuksella. Samalla toiminnanharjoittajaa kuullaan määräyksen antamisesta ja määräyksen tehostamisesta uhkasakolla taikka teettämistä tai keskeyttämishallalla. Mikäli tilanne ei ole korjaantunut annetun kehotuksen perusteella, annetaan määräys tehosteinen. Määräyksen toteuttamista valvontaan ja tarvittaessa kuullaan asetetun uhan tuomitsemisesta sekä uuden tehosteen asettamisesta. Ellei tilanne ole edelleenkään korjaantunut, uhka tuomitaan ja samalla määräys uudistetaan uudella tehosteella.

Ympäristönsuojeluviranomaisella on lakisääteinen velvollisuus tehdä tutkintapyyntö poliisille havaitessaan epäkohdan, johon voi liittyä rikkomus tai rikos. Tutkintapyynnön tekemisen kynnyks on laissa melko matala. Tutkintapyyntö saadaan jättää tekemättä vain perustellusta syystä.

Jätelain laiminlyöntimaksu

Jätelain laiminlyöntimaksu on hallinnollisessa menettelyssä määrättävä seuraamusluonteinen maksu. Jätelaissa (§ 131) on luettelo tilanteista, joissa laiminlyöntimaksua voidaan soveltaa. Lähtökohtaisesti kyse on helposti todennettavista laiminlyönneistä, joiden toteennäyttäminen ei edellytä rikosoikeudellista tutkintaa. Laiminlyöntimaksua käytetään silloin, kun jätelain edellytykset sen määrittämiseen täyttyvät.

Valvontaprojektit

Ajoittain voi olla tarpeen tarkastaa jonkin alueen tai toimialan kaikki toimijat tai otannan perusteella valitut kohteet projektimaisesti. Valvontaprojektit voivat olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun lainsäädännössä annetaan uusia, tiettyä toimialaa koskevia määräyksiä tai tällaisten määräysten toimeenpanon määräaika lähestyy. Projektina toteutettavien tarkastuksien aiheena voi myös olla vain jokin tietty seikka, esim. jätehuoltoa koskevan kirjanpidon tarkastaminen taikka lantalan mitoituksen ja kunnan tarkastaminen.

Lausunnot

Ennakovalvonnassa kunnan ympäristönsuojeluviranomainen valvoo yleistä etua antamalla lausuntoja lupahakemuksista ja ilmoituksista. Lausuntojen antaminen on osa valvontatoimintaa. Lausunnoilla pyritään ennakolta saattamaan toisten viranomaisten tietoon seikat, jotka otetaan huomioon päätöksenteossa. Samaa ennakovalvontaa liittyy myös maankäytön (kaavoitus) lausuntomenettelyihin.

7. Valvontaohjelman ja -suunnitelman toteutumisen arviointi

Valvontaohjelma laaditaan vuosittain ja sen toteutumista arvioidaan laatimalla yhteenveto edellisen vuoden valvonnasta. Vuosiyhteenvedossa kuvataan toteutuneiden suunnitelmallisten tarkastusten määrä ja arvioidaan, miten toteutuma vastaa asetettuja tavoitteita. Valvonnan vuosiyhteenvedossa kuvataan myös muiden kuin suunnitelmallisten tarkastusten määrä. Lisäksi yhteenvedossa kuvataan muut toteutuneet valvontatoimenpiteet kuin tarkastukset. Vuosiyhteenvedossa tarkastellaan myös valvonnan laatua sekä vaikuttavuutta.

Valvontaohjelmaa ylläpidetään jatkuvasti ja se päivittyy vuosittain. Siitä poistetaan vanhat ja siihen lisätään uudet valvontakohteet, tehdyt valvontatoimenpiteet sekä määräaikaistarkastusten yhteydessä tarkistetut riskinarvioinnit.

Valvontaohjelma vahvistetaan seuraavalle vuodelle ympäristölautakunnassa vuosittain. Valvontaohjelman vahvistamisen yhteydessä lautakunnalle esitetään yhteenveto valvonnan yleisistä periaatteista sekä toimialoittaiset koosteet valvontakohteiden lukumäärästä ja suunnitelmallisen valvonnan määrästä. Samalla esitetään myös alustava arvio käynnissä olevan valvontavuoden toteutumisesta, jotta valvonnan kokonaistilanne voidaan ottaa huomioon uutta valvontaohjelmaa hyväksyttäessä.

Valvonnan toteutumista arvioidaan osana toiminnan muuta seuraamista osavuositarkastuksissa ja tilinpäätöksessä.

Valvontasuunnitelma laaditaan neljäksi vuodeksi kerrallaan ja se noudattaa valtuustokauden rytmiiä. Valvontasuunnitelmaan voidaan tarvittaessa tehdä tarkennuksia ja sitä voidaan päivittää useamminkin, jos esim. lainsäädäntömuutokset tätä edellyttävät. Uuden valvontasuunnitelman laatimisen pohjana käytetään valvontajaksolta kertynyttä tietoa.

8. Valvonnan organisointi ja resurssit

Ympäristönsuojelulain mukaisia yleisiä valvontaviranomaisia ovat lupa- ja valvontavirasto (valtion valvontaviranomainen, viraston toiminta alkaa 1.1.2026) sekä kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Valvontaviranomaisten on ilmoitettava valvonnassa havaitsemistaan puutteista toisilleen, jos ne kuuluvat toisen viranomaisen toimivaltaan.

Vastuu luvanvaraisen toiminnan valvonnasta kuuluu valtion valvontaviranomaiselle, jos toiminnan ympäristöluvan myöntää valtion ympäristölupaviranomainen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle, jos se myöntää toiminnan ympäristöluvan.

Vastuu ilmoituksenvaraisen ja rekisteröitävän toiminnan valvonnasta on kunnan ympäristönsuojeluviranomaisella lukuun ottamatta tiettyjä jätteen käsittelyn toimintoja (YSL 32.2§), joista on tehtävä ilmoitus valtion valvontaviranomaiselle.

Ympäristönsuojeluasetuksen mukaan lupa- ja valvontaviranomaisten on oltava keskenään riittävästi yhteistyössä.

Valvontaan käytettävissä olevat resurssit

Kiteen kaupungin ympäristönsuojeluviranomaisena toimii ympäristölautakunta. Ympäristövalvonnan henkilöstöä on yksi henkilö, ympäristöpäällikkö. Ympäristöpäällikkö toimii lautakunnassa sekä ympäristönsuojelun että rakennusvalvonta-asioiden esittelijänä. Ympäristönsuojelun tehtäväalueelta on vähentynyt 0,25 htv sihteeriresurssi vuosien 2018-2021 valvontasuunnitelman laatimisen jälkeen, joten myös ympäristönsuojelun toimistotehtävät on siirretty ympäristöpäällikölle.

Valvontasuunnitelmassa esitettyjen tarkastusten lisäksi valvontatehtäviin kuuluu lupa- ja ilmoituspäätösten valmistelu sekä lausuntojen antaminen muille viranomaisille, kuntalaisten ja yritysten neuvonta, erilaisten sidosryhmien kokouksiin ja koulutustilaisuuksiin osallistuminen.

Ympäristönsuojeluviranhaltija käyttää valvontasuunnitelman mukaiseen valvontaan noin 10 % työajastaan eli 21 pv/vuosi. Ympäristöministeriön valvontaohjeen mukaan valvontaan käytettävissä olevasta työajasta tulisi määrääikaistarkastuksiin varata noin 25-30 %. Yhden valvontakohteen tarkastukseen käytettävä kokonaistyöaika arvioidaan olevan keskimäärin 7 tuntia, joten vuodessa määrääikaistarkastuksia tehdään yhteensä noin 6-7 kpl.

Tehtävien priorisointi

Koska kaikkia lakisääteisiä tehtäviä ei aina voida hoitaa viivytyksettä, on tehtäviä tarpeen priorisoida. Ympäristövalvonnan tehtävien lakisääteisyys ei mitään osaa ole mahdollista jättää kokonaan hoitamatta. Priorisointi tehdään niin, ettei ympäristönsuojelun kannalta merkittävimpien asioiden käsittely viivästy tarpeettomasti.

Valvontaa priorisoidaan seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Lupavalvonta:

- Lupavalvontaa tehdään valvontasuunnitelman ja -ohjelman mukaisesti, ja se perustuu laitospäätösten ympäristöriskin arviointiin
- Maa-aineslupia valvotaan säännöllisesti vuosittaisen katselmuksen yhteydessä ja muun valvonnan yhteydessä.
- Valvonnassa havaittuihin epäkohtiin puututaan aktiivisesti ensin kehottamalla ja tarvittaessa hallintopakkoa käyttäen.
- Poliisille tehdään tutkintapyyntöjä lainsäädännössä esitetyin perustein

Vireillepanoasiat:

- Kirjalliset vireillepanot ja viranomaisen itse vireille panemat asiat käsitellään vireillepanon kiireellisyys huomioiden niiden saapumisjärjestyksessä
- Kiireellisimpinä käsitellään valvonta-asiat, jotka koskevat esimerkiksi pohjavesialueille sijoittuvaa toimintaa tai kun on kyse peruuttamattomasta vahingosta ympäristölle, terveydelle tai omaisuudelle

Toimenpidepyynnöt:

- Toimenpidepyyntöjen käsittelytarve harkitaan aina huolellisesti.
- Käsittelyyn otetaan toimenpidepyynnöt, jotka koskevat säännöllisen valvonnan kohteita, tai jos saadun selvityksen perusteella voidaan olettaa asian edellyttävän viranomaisen oman vireillepanon tekemistä asiassa.

- Viihtyvyyshaittoja koskevia valvonta-asioita käsitellään vain haitankärsijän kirjallisesta vireillepanosta tai muista erityisistä syistä.

Delegoinnit

Kiteen kaupungin hallintosäännössä on määritelty ympäristölautakunnan ja ympäristöpäällikön tehtäviä. Tämän lisäksi lautakunta delegoi omaa toimivaltaansa viranhaltijalle omilla delegointipäätöksillään.

Viranomaisten välinen yhteistyö

Ympäristönsuojeluasetuksen (713/2014) 39 §:n mukaan lupa- ja valvontaviranomaisten on oltava keskenään riittävässä yhteistyössä. Ympäristönsuojelulain mukaisia valvontaviranomaisia ovat ELY-keskus ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. ELY-keskus on varannut kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle mahdollisuuden olla läsnä joissakin lupa- ja valvontatarkastuksissa.

Jätelain 24 §:n mukaisia yleisiä valvontaviranomaisia ovat ELY-keskus ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Lähtökohtaisesti yleisten valvontaviranomaisten toimivalta on rinnakkainen, mutta jätelaissa on erikseen säädetty joistakin tehtävistä, joissa toimivalta on vain nimetyllä valvontaviranomaisella.

Vesilaissa tarkoitettuina valvontaviranomaisina toimivat ELY-keskus ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen vesilain 1 luvun 7 §:n nojalla. Valvontaviranomaisilla on rinnakkainen toimivalta valvonta-asioissa. Aluehallintoviraston ympäristöluvut - vastuualue käyttää vesilain mukaista hallintopakkoa, vaikkei muuten toimikaan ympäristönsuojelulain eikä vesilain mukaisena valvontaviranomaisena.

Roskaamis- ja rakennuspaikan käyttämiseen ympäristöä rumentavalla tavalla liittyvissä asioissa ympäristönsuojeluviranomainen suorittaa valvontaa yhdessä rakennusvalvonnan kanssa. Rakennusvalvonnan tehtäviin kuuluvat tapaukset, jotka liittyvät rakennusjärjestyksessä säädetyn rikkomiseen ja ympäristönsuojeluviranhaltija käsittelee jätelain tarkoittamat roskaamistapaukset.

Valvontayhteistyötä Tukesin ja pelastuslaitoksen kanssa tehdään kemikaalien teollisen käsittelyn ja varastoinnin valvonnassa sekä muussa kemikaalivalvonnassa. Ympäristövahingon sattuessa yhteistyötä tehdään pelastuslaitoksen kanssa. Tällaisia tilanteita ovat muun muassa öljy- ja kemikaalivahingot tai liikenneonnettomuudet. Pelastusviranomainen aloittaa ensisijaisesti ympäristövahingon torjunnan. Öljyvahinkotapauksissa kunnan jälkitorjuntaviranomainen jatkaa toimenpiteet pelastusviranomaisen jälkeen. Muissa kemikaalivahingoissa valtion tai kunnan ympäristönsuojeluviranomainen tekee paikalla tarvittaessa tarkastuksen ja päättää jatkotoimenpiteistä.

Pohjois-Karjalan ELY-keskus suorittaa maataloustukien valvontaa. Mikäli valvonnassa huomataan puutteita tilojen harjoittamassa toiminnassa ympäristönsuojelun osalta, tulee niistä ilmoitus ympäristönsuojeluyksikköön.

Ympäristöterveydenhuollon kanssa valvontayhteistyötä tehdään mm. meluun liittyvissä kysymyksissä sekä haaskoihin ja eläintenpitoon liittyvissä tarkastuksissa.

Tarvittaessa valvontatehtävien suorittamista varten voidaan pyytää virka-apua poliisilta.

Taulukkoon 7 on koottu keskeisimmät yhteistyötahot.

Taulukko 7: kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen keskeisimmät yhteistyötahot

Yhteistyötaho	Valvontakohteet
rakennusvalvonta	lupahakemukset, hajajätevesisuunnitelmat, rakennus- ja purkujätteet, roskaamiskohteet, eläinsuojat
ympäristöterveydenhuolto	ympäristölupahakemukset, maatalouskohteet, yleisötapahtumat, joissa elintarvikkeita, jätehuolto, vesihuoltolain vapautushakemukset
kaavoitus	kaavahankkeet
tekninen toimi	yleiset alueet, infran rakentaminen ja ylläpito, jätelain kohteet, liittyminen jätehuoltoon, vieraslajien torjunta
maaseututoimi	maatalouskohteet
vesi- ja jätehuoltolaitokset	vesi- ja jätehuollon valvontakohteet, vesihuoltolain vapautushakemukset
naapurikunnat	vaikutuksiltaan kunnan rajat ylittävät kohteet, yhteistyö ympäristönsuojelun asioissa
ELY-keskus (1.1.2026 alkaen lupa- ja valvontavirasto)	ympäristöluvut, pilaantuneitten maiden puhdistaminen, onnettomuustilanteet, eläinsuojat, ojitukset, vesiensuojelu, luonnonsuojelu
aluehallintovirastot (1.1.2026 alkaen lupa- ja valvontavirasto)	ympäristöluvut
palo- ja pelastuslaitos	öljyntorjunta, öljysäiliöt, kemikaalikohteet, onnettomuudet, rakennusten harjoituspoltto
poliisi	rikkomustilanteet, virka-apu, ympäristöririkostorjunta
TUKES	kemikaalit
ruokavirasto	maatalouskohteet: lannoitus, eläinperäiset jätteet
museovirasto	ympäristöluvut, maa-ainesluvut